

Motion till riksdagen 2005/06:Ub450

av **Torsten Lindström m.fl. (kd)**

Yrkeshögskola

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Yrkeskunskap i ett samhälle där ingen hålls	2
4	Socialdemokraternas ofärdiga pusslande	3
4.1	Kvalificerad yrkesutbildning.....	3
4.2	Behov av stärkt utbildning för kvalificerad yrkeskunskap	4
4.3	Analys av den eftergymnasiala strukturen.....	5
4.4	Lär av Finland	5
5	Yrkeshögskola – en ny väg	6
5.1	Lokala lösningar med nationell kvalitet	6
5.2	Validering.....	7
5.3	Yrkeshögskola för bildning	7
5.4	Omfattning och examination	8
5.5	Forskningsanknytning	8
5.6	Ny myndighetsstruktur	9
5.7	Yrkeslärarutbildning	9

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om stabila förutsättningar för utbildning i kvalificerad yrkeskunskap.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att all eftergymnasial kvalificerad yrkesutbildning samlas i en ny utbildningsform: yrkeshögskolan.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillsätta en parlamentarisk utredning för översyn och analys av den eftergymnasiala yrkesutbildningen.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att yrkeshögskolor som huvudmän skall kunna välja olika utförare av utbildningen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att yrkeshögskolorna samlokaliseras med de regionala högskolorna där så är möjligt.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda forskningsvägarna för den kvalificerade yrkeskunskapen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om omfattningen på yrkeshögskoleutbildningarna.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda kopplingen mellan yrkeshögskola och industriforskningsinstitut.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att yrkesläroverutbildningen bör vara en del av yrkeshögskolan.

3 Yrkeskunskap i ett samhälle där ingen hålls

Kristdemokraterna vill se ett samhälle där ingen hålls tillbaka och ingen lämnas efter. Alla måste ges möjlighet att utvecklas efter sin förmåga. För utbildningssystemets del betyder det dels att det ska vara möjligt att få flera chanser, dels att inget val ska vara en återvändsgränd. Människor ska ha rätt att utvecklas och förverkliga sina drömmar. I skuggan av universitetens utbyggnad har yrkesutbildningarna på gymnasiet fört en tynande tillvaro. Det saknas i dag en enkel, tydlig och kraftfull organisation för kvalificerad yrkesutbildning.

I ett demokratiskt samhälle ska det finnas utbildningsalternativ för alla. Alla har inte fallenhet och intresse för teoretiska studier. Företagen behöver inte akademiker för alla uppgifter men väl kompetenta medarbetare. Sunt förnuft säger att den kvalificerade yrkesutbildningen måste få en stark och självständig struktur av tillräcklig omfattning. Trots stora ansträngningar rekryterar fortfarande högskolan relativt få studenter från studieovana miljöer. Den sociala snedrekryteringen består och frodas med den socialdemokratiska

utbildningspolitiken. En arbetslivsanknuten, yrkesinriktad utbildning är viktig för att bredda rekryteringen. Kristdemokraterna anser att det är dags att samla alla goda försök som pågår under ett tak, i en yrkeshögskola av hög nationell kvalitet och utformad i nära samarbete med det lokala näringslivet.

Kristdemokraterna och de andra tre partierna i Allians för Sverige har i den gemensamma högskolemotionen också pekat på att det i Sverige behövs alternativ till en akademisk högskola och att det är viktigt att stärka utbildningssystemet för den kvalificerade yrkeskunskapen.

4 Socialdemokraternas ofärdiga pusslande

Initiativen att föra in praktisk kunskap i högskolesystemet togs under borgerliga regeringar. Dessa har inte förvaltats väl under de socialdemokratiska regeringarna. Införandet av kvalificerad yrkesutbildning, KY, har visserligen inneburit ett steg i rätt riktning men har inte fått genomslag och betydelse i paritet med den akademiska högskolan, eftersom den inte fått de rätta förutsättningarna.

Farhågor från Socialdemokraterna tycks vara att en yrkeshögskola skulle leda till en återgång till ett parallellskolsystem med A- av B-högskolor. I stället har Socialdemokraterna satt som mål att hälften av en årskull ska ha påbörjat akademiska högskolestudier vid 25 års ålder. Kristdemokraterna anser att Socialdemokraternas ofärdiga pusslande fått negativa konsekvenser av just det slag regeringen fruktar. En samlad yrkeshögskola innebär optimala möjligheter för samordning, men också för identiteten. Yrkeshögskolan blir då fortsättningen på den yrkesutbildning som Kristdemokraterna vill se och som börjar i den gymnasiala yrkesutbildningen och lärlingsutbildningen. Den nya modell vi föreslår är den kvalificerade yrkeskunskapens främsta chans till överlevnad och utveckling. Vi utvecklar våra tankar om gymnasial yrkesutbildning och lärlingsutbildning i vår motion om gymnasieskolan.

4.1 Kvalificerad yrkesutbildning

I budgetpropositionen för 2006 avsätter regeringen medel för 1 000 tillfälliga platser inom KY för yrkesområden där det råder brist på kvalificerade yrkesutbildade. Samma sak gjorde regeringen för 2005, en tillfällig satsning på 1 000 platser. Kristdemokraterna delar inte synen att KY ska vara en tillfällig arbetsmarknadsåtgärd. Med en långsiktig strategi kan KY utvecklas till en utbildningsform med egenart, identitet och trovärdighet. Kristdemokraterna anslår 10 miljoner kronor för inrättande av en yrkeshögskola den 1 juli 2006.

Almega, som organiserar företag bl.a. inom den växande tjänstesektorn, är en av flera organisationer som påpekar att innehållet i KY borde göras mer flexibelt och anpassas efter näringslivets behov. Den nuvarande regeln, att en tredjedel av utbildningen ska förläggas som praktik på företag, passar t.ex. vissa utbildningar men inte alla. KY är inte anpassat till dem som vill kombi-

Fel! Okänt namn på

nera anställning med studier, vilket orsakar problem för företag som vill satsa på vidareutbildning men som inte kan avvara sina medarbetare under en längre tid.

Redan i dag finns kommunala paraplyorganisationer för KY-utbildningar som ibland kallas yrkeshögskolor. Parallellt med dessa ”yrkeshögskolor” har regeringen gett tre högskolor i uppdrag att organisera yrkeshögskoleutbildning. Det bör rimligen vara så att begreppet yrkeshögskola endast betyder en sak. Eftersom en begreppsförvirring uppenbarligen existerar så finns goda skäl för att termen yrkeshögskola bör användas som ett samlande begrepp.

Hur är det möjligt att ha en yrkeshögskoleexamen i Sverige – utan att ha en yrkeshögskola?

4.2 Behov av stärkt utbildning för kvalificerad yrkeskunskap

Det yrkesförberedande gymnasiet är format för att endast vara en förberedelse. Vad som inte blev gjort, i samband med den nu drygt tio år gamla gymnasiereformen, var att efter de förberedande åren skapa vägar till ett fullständigt yrkeskunnande som är attraktivt för fler. Att andra länder når fram till ett fullständigt yrkeskunnande beror på att de, i stället för att avveckla sin lärlingsutbildning, byggt vidare på och utvecklat den. I Sverige avläggs årligen ca 783 gesällprov, jämfört med 60 000 gesällprov i Polen och 160 000 i Tyskland. Varför deltar 21 procent av den finska befolkningen mellan 20 och 29 år i yrkesutbildning, i genomsnitt 14 procent i Europa, men bara 1,7 procent i Sverige?

Bristen på medarbetare med yrkesutbildning förvärras ytterligare när fyrtio-talisterna går i pension. För att rekrytera medarbetare med rätt kompetens måste arbetsplatserna erbjuda arbetsuppgifter och arbetsvillkor som attraherar dagens och morgondagens unga. Återkommande utbildning och förmågan att lära hela livet blir nödvändiga för både arbetstagare och företag som vill utvecklas. Arbetskraftens utbildningsnivå måste höjas, inte minst genom att ungdomar och redan yrkesverksamma får en kvalificerad yrkeskunskap utöver gymnasienivå.

Av de tillfrågade företagen i SCB:s arbetskraftsbarometer har knappt hälften, 49 procent, sökt personal under det senaste året. Det råder fortfarande brist på sökande med yrkeserfarenhet för en stor del av de utbildningsgrupper som ingår i årets arbetskraftsbarometer, 51 av 74. Inom det tekniska området uppger arbetsgivarna att det t.ex. är brist på både yrkeserfarna och nyutexaminerade. Arbetsgivarnas bedömning är dock att behovet av personal kommer att öka inom drygt hälften av utbildningsgrupperna på ett års sikt. På tre års sikt kommer behovet att öka för närmare 90 procent av utbildningsgrupperna.

Till detta kommer problematiken med att många hantverksyrken riskerar att försvinna. Den kvalificerade yrkeskunskapen är för hantverken i hög grad personberoende, dvs. den överförs från person till person. Hantverksyrkena har inte ett lika stort underlag som industrin, men det finns ett stort kulturellt värde i att samla även den kvalificerade hantverkarskunskapen. Vidareutveckl-

ingen av hantverksyrken måste stödjas genom att lärlingsformen får plats i och stöd av en mer formell organisation.

4.3 Analys av den eftergymnasiala strukturen

Riksdagen gav med anledning av utbildningsutskottets betänkande 2003/04:UbU8 till känna att en översyn och en analys av den eftergymnasiala yrkesutbildningen är nödvändig. I juni 2004 förordnades en interdepartemental arbetsgrupp med uppgift att analysera utbudet av eftergymnasial yrkesutbildning (U 2004:F). Denna har i september 2005 avlämnat sin rapport. För att få tillräcklig bredd i det fortsatta arbetet anser Kristdemokraterna att en parlamentarisk utredning bör tillsättas med ett öppet mandat att föreslå de förändringar som behövs.

4.4 Lär av Finland

Finland har ett framgångsrikt yrkeshögskolesystem som byggdes upp på 1990-talet från skolor som tidigare sysslade med yrkesutbildning. Det finns 29 yrkeshögskolor med 130 000 studerande i en examensinriktad utbildning. Det kan jämföras med Sverige som hösten 2005 har 12 500 platser i kvalificerade yrkesutbildningar.

De finländska utbildningarna omfattar studier på 3,5–4,5 år och innefattar grundstudier, yrkesstudier, valfria studier och praktik som ska främja yrkeskickligheten. Projektinriktat forsknings- och utvecklingsarbete, som betjänar närings- och arbetslivet, intar en central roll i studierna. Mångsidiga kontakter med arbetslivet tryggar arbetssituationen för studeranden, som avlagt yrkeshögskoleexamen. En intern utvärdering av kvaliteten utgör en viktig del av yrkeshögskolans verksamhet.

Under grundstudierna får de studerande de teoretiska och kommunikativa färdigheter, som yrket förutsätter. Ekonomiskt tänkande, miljöhänsyn och internationalism intar en viktig plats i grundstudierna. Yrkesstudierna indelas i obligatoriska och alternativa studier. Valfria studier kan bedrivas även i andra högskolor i hemlandet eller utomlands.

Under praktiktiden sätter sig de studerande in i de praktiska arbetsuppgifterna inom det egna området och lär sig att använda de nyvunna färdigheterna i arbetslivet. Lärdomsprovet visar deras förmåga att tillämpa sina kunskaper vid praktiska sakkunniguppdrag inom det egna yrkesområdet. Projekt- och grupparbete samt självständigt inhämtande av information utgör centrala inlärningsmetoder inom yrkeshögskolan. Av basfinansieringen utgör statens andel 57 procent och kommunernas 43 procent.

Fel! Okänt namn på

5 Yrkeshögskola – en ny väg

Riksdagen har i ett tillkännagivande till regeringen påpekat att det är angeläget att antalet platser inom KY på sikt utökas (bet. 2000/01:UbU14, rskr. 197). En doktorsavhandling¹ har visat att åtta av tio som genomfört en KY-utbildning har fått jobb eller startat eget företag.

Avgörande för yrkesutbildningens attraktivitet är att den svarar mot verkliga behov i arbetslivet. Därför måste den utformas i samarbete med näringslivet, dels genom att en stor del av utbildningstiden förläggs på arbetsplats, dels genom att det på ledningsnivå finns representanter från arbetslivet. På så sätt kan man aktivt motverka bristen på arbetskraft inom vissa yrkesområden, brister som annars kan minska tillväxten för företagen och samhället i stort.

Kristdemokraterna vill utveckla och bredda synen på yrken mot större sammanhang, professionella områden med möjlighet till gränsöverskridanden. Yrkeshögskolan – liksom de konstnärliga högskolorna – rymms väl inom 1 kap. 2 § högskolelagen, som fastslår att staten ska anordna högskolor för ”utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet”. Därmed borde det vara möjligt att redan inom befintlig högskolelag och högskoleförordning samla både yrkesutbildningar och kortare yrkeskurser.

Yrkeshögskolan kan fungera som en paraplyorganisation, där de olika aktörerna samverkar, men ändå behåller sin egenart. Ytterligare en poäng med den nya yrkeshögskola vi föreslår är att det blir ett enhetligt system för bedömning och examination. I dagens splittrade modell med olika KY kan det finnas problem med att exempelvis få en jämförbarhet mellan olika utbildare. Det är viktigt att det finns goda möjligheter att växla mellan olika former av utbildning, på samma sätt som sker i högskolan i dag. En person med examen från yrkeshögskolan ska kunna bygga vidare på sina studier inom högskolan genom validering. Har den studerande yrkeshögskoleutbildning måste det finnas bryggor som möjliggör att den studerande som så önskar kan söka annan akademisk högskoleutbildning och vice versa.

5.1 Lokala lösningar med nationell kvalitet

Yrkeshögskolan bör organiseras som separata enheter med egna styrelser, på samma sätt som de befintliga högskolorna. Fördelen med en sådan organisation är att man förmedlar en mycket tydlig bild av yrkeshögskolan som en separat enhet. Risker är dock att man ställer yrkeshögskolan i motsatsställning till den akademiska högskolan, och att högskolorna får arbeta med två separata administrationer vid samutnyttjande av lokaler och personal.

¹ Lindell, M. (2004) From formulation to realisation: Reform in Swedish continuing vocational training – the case of advanced vocational education. Diss. Luleå: Luleå tekniska universitet

Fel! Okänt namn på

En alternativ modell kan vara att yrkeshögskolan bildar en egen fakultet eller liknande inom de befintliga högskolorna. Blekinge Tekniska Högskola ligger nära dessa tankar, med en separat enhet för KY-utbildningar kallad Blekinge Yrkeshögskola. Beteckningen högskola för en fakultet eller liknande är inget ovanligt: Vid Linköpings universitet kallas den tekniska fakulteten av tradition för Linköpings Tekniska Högskola. Lärartjänster och lokaler kan då samordnas på ett enklare sätt. Det viktigaste är dock att möjligheten till lokala lösningar kan sätta kvaliteten i centrum.

5.2 Validering

I det kunskapssamhälle som växer fram är det viktigt att utbildningen står öppen för en stor grupp av människor i olika åldrar, med olika kunskaper och bakgrund, såväl från vårt land som från andra länder. Kunskaper som förvärvats på en mängd olika vägar, genom utbildning, yrkesliv eller eget lärande, måste värderas och tas till vara även vid ansökan till högskolan och yrkeshögskolan. Ett väl fungerande system för validering är av stor betydelse, såväl för personer med låg formell utbildning och en hög grad av erfarenhetsbaserad kunskap som för personer som har genomgått utbildning i otraditionella former, här hemma eller utomlands.

Eftersom Valideringsdelegationen rent lokalmässigt är inhytt hos Centrum för flexibelt lärande (CFL) avdelning i Norrköping, så hade den kunnat vara en avdelning inom CFL. Valideringsdelegationen verkar också ha haft svårigheter att åstadkomma konkreta åtgärder trots att delegationen funnits i snart ett år. Mot bakgrund av Valideringsdelegationens svagheter anser Kristdemokraterna att Valideringsdelegationen ska inlemmas i CFL för att skapa större möjlighet till effektivitet och samordning. Vi utvecklar våra tankar i vår motion om vuxnas lärande.

5.3 Yrkeshögskola för bildning

Inom många yrken ställs som ovan nämnts krav på flexibilitet och allmänbildning för att klara nya uppgifter. Yrkeshögskolan ska både ge individen möjlighet till självförverkligande och tillgodose samhällets behov av kvalificerad arbetskraft. All högskoleutbildning ska inte bara ge studenterna specifika ämneskunskaper utan även leda till personlig utveckling, samhällsengagemang och kritiskt tänkande. Studierna ska locka fram ett personligt förhållande till kunskapen. Målet är inte bara att förmedla fackkompetens utan också att främja utvecklingen av personligheten. Studenterna ska inte utsättas för yrkesförberedande korvstoppning av färdigtuggade kunskaper utan ska vägledas i att aktivera och utveckla sin potentiella kapacitet.

Fel! Okänt namn på

5.4 Omfattning och examination

Yrkeshögskoleutbildningar kan omfatta 40–120 poäng där 1 poäng motsvarar 1 veckas studier. Vid införande av yrkeshögskolan bör det finnas utrymme att anordna kortare utbildningar såväl som längre utbildningar på upp till 120 poäng. Detta gör det möjligt att skapa broar mellan yrkeshögskolan och den yrkesnära forskningen, men också till högskolan. För att säkra utbildningens kvalitet måste branschorganisationerna vara aktiva deltagare i yrkeshögskolan. I stället för en traditionell examen utfärdad av respektive utbildningsanordnare bör branschorganisationerna ha ett starkt medinflytande över examinationen. Vad gäller utbildningens dimensionering talar det stora behovet av yrkesutbildning för att utbildningen ges en relativt betydande omfattning. Den stora efterfrågan på personer med yrkesinriktad kompetens som i dag finns i arbetslivet motiverar en relativt omfattande utbyggnad av yrkeshögskolans utbud. Kristdemokraterna vill föra över en del av högskoleplatserna till en ny yrkeshögskola för att möta detta behov.

5.5 Forskningsanknytning

Tonvikten i nuvarande högskoleutbildning ligger på påståendekunskap – vetenskaplig eller teoretisk kunskap. En annan typ av kunskap är förtrogenhetskunskapen – tyst kunskap, beprövad erfarenhet. Införandet av en ny doktorsutbildning skulle innebära att man beaktar även denna kunskap. Att utveckla metoder för beskrivning och strukturering av förtrogenhetskunskap är en intressant och nydanande inriktning för vetenskapssamhället, på samma sätt som det konstnärliga utvecklingsarbetet vid de konstnärliga högskolorna. Yrkeskunskaper bygger också på mer traditionellt vetenskapligt beprövade kunskaper. Ett vetenskapligt förhållningssätt krävs för att utveckla yrkeskunnandets metoder och material. Vetenskaplighet och forskning är en metod, ett förhållningssätt. Ett ”forskningsprojekt” kan omfatta ett litet avgränsat problem som hanteras med vetenskaplig metod under kanske bara några timmar. Därmed är forskningsanknytning till yrkeskunskaper naturlig, från förhållningssätt till forskarutbildning och forskning.

Vid Linköpings universitet finns vid institutionen för tema ett antal tvärvetenskapliga forskarutbildningar kring olika tema (ex. tema kommunikation). Ett yrke och en yrkeshögskoleutbildning kan sägas vara ett tema som inbegriper en rad olika färdigheter. Andra exempel finns i Australien och Storbritannien där det redan finns examina som ”Professional Doctorate” och ”New Route PhD”. Ett utmärkande drag för ett ”Professional Doctorate”-program är kopplingen till näringsliv och arbetsliv som också involveras i själva utbildningsprocessen. Kristdemokraterna anser att forskningsvägarna för den kvalificerade yrkeskunskapen bör utredas.

Kopplingen kan finnas på många sätt och på många nivåer. Lämpliga personer från berörda verksamheter kan ingå i referensgrupper för utarbetandet av utbildningsprogrammet, som gästlärare i kurser, som bihandledare eller

”fälthandledare” för avhandlingsarbetet, som examinatorer och som finansierare av forskningsarbetet.

Dessutom finns stora möjligheter att knyta industriforskningsinstitutet till yrkeshögskolan. Industriforskningsinstitutet har andra mål än högskolan. De ska bidra till industrins konkurrenskraft genom riktad och målmedveten kunskapsuppbyggande och problemlösande verksamhet med forskning och utveckling som ett väsentligt medel. Institutsforskningen är kraftigt underdimensionerad i Sverige, och statens deltagande har varit mycket litet. En sammanhållen yrkeshögskola skulle kunna innebära en vitalisering av institutsforskningen.

5.6 Ny myndighetsstruktur

Socialdemokraternas strategi, att tillsätta en myndighet för att visa särskilt stöd till prioriterade områden, har punkterats. Aktörerna inom olika områden lyfter ofta fram de speciella problem som har sin grund i att ett stort antal myndigheter på nationell nivå är involverade. En myndighetsstruktur som uppfattas som otydlig riskerar att inverka negativt på verksamhetens kvalitet. Möjlig samordning mellan insatser såväl centralt som lokalt riskerar att gå förlorad. I budgetpropositionen aviseras en utredning med sikte på att införa en ny sektorsmyndighet för vuxnas lärande under hösten 2007.

Vi ser inte behov av någon separat myndighet för att leda varken KY eller den nya yrkeshögskolan. Vi menar i stället att Högskoleverket bör få i uppdrag att sköta central samordning, kvalitetssäkring och annan tillsyn, och i övrigt får högskolorna möjlighet att anpassa yrkeshögskolan efter behov. Vi utvecklar våra tankar i vår motion om vuxnas lärande.

5.7 Yrkeslärarutbildning

Skolverkets genomgångar visar att examinationen av yrkeslärare har sjunkit drastiskt, även om det vänt uppåt något de allra senaste åren. Endast 300–400 yrkeslärare examineras per år medan behovet är ca 1 200 per år fram till 2010.

Bristen på utbildade yrkeslärare är oroande eftersom den kommer att förvärras i och med att medelåldern bland de nuvarande lärarna är hög. Enligt en studie vid Umeå universitet är i dag en av fyra yrkeslärare obehörig, och om tre fyra år kommer hälften att vara obehöriga. Det är främst inom sektorerna service, industri och hantverk som läget är akut. Kristdemokraterna ser flera möjliga vägar för att förbättra yrkeslärarutbildningen, och vi utvecklar våra tankar om yrkeslärare i vår riksdagsmotion om lärare. I detta sammanhang vill vi dock nämna att vi anser att yrkeslärarutbildningen bör vara en del av yrkeshögskolan, precis som i Finland, för att stärka sambanden mellan yrkesutbildning på olika nivåer.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 13 september 2005

Torsten Lindström (kd)

Inger Davidson (kd)

Dan Kihlström (kd)

Ulrik Lindgren (kd)

Rosita Runegrund (kd)

Gunilla Tjernberg (kd)

Sven Brus (kd)

Kenneth Lantz (kd)

Chatrine Pålsson (kd)

Olle Sandahl (kd)